

244 A Citadella kapcsán

A 4-es busszal mentem át Budáról Pestre a Lánchídon. Verőfényes, tiszta téli nap volt, amikor messzire lát el az ember, mert a szél kimossa a város levegőjét, az éles fény pedig szinte lendíti a tekintetet. Kinéztem az ablakon és fönt a Gellérthegy tetején, a szobor alatt megpillantottam a Citadellát. Rideg, szürke tömbje most különösen feltűnő volt a lágykék ég előtt.

Nemigen szoktam én városzépészeti problémákkal foglalkozni, és most, amikor mintegy felkiáltottam magamban: „ez még mindig itt van?!” ez a megrökönyödésem sem ilyen, mondjuk így: urbanisztikai jellegű volt, noha kétségtelen, hogy a Citadella építészeti otrombasága és a város feletti hivalkodó terpeszkedése váltotta ki, hanem inkább a magyar nemzeti jellem mélységeibe, közelebből pedig a magunk dolgaival való törődés, illetve nem törődés, a lelkünkben folyó örök Széchenyi—Pátó Pál bokszmeccs kulisszatitkai-ba véltém betekinteni.

A Citadellát ugyanis Haynau parancsára építették. Gondolom, nem is annyira azért, hogy a rebellis városra néző lőréseivel és ráirányított ágyú- és puskacsőveivel sakkban tartsa, hanem inkább lelki, hadviselés céljából, mintegy rá a város lelkére, megalázására. A közvélemény azonnal felismerte ezt, és roppantul háborgott. A Citadella 1854-ben készült el, s Borostyán Nándor a Pesti Hírlapban már 1855-ben gellérthegyi Bastille-nak nevezte. A kívánság egyöntetű volt: bontsák le, rombolják le. Mondanom sem kell talán, hogy sem-

mi sem történt, a Citadella maradt.

Az Akadémiai Kiadó kitűnő Budapesti Lexikona, amelyből adataimat veszem, a továbbiakban még hosszasan sorolja a fellegvár körüli huzavonákat, harcokat és csatározásokat, amelyek közül kiemelkedik a millennium utáni részleges és képletes lerombolás. Ekkor, minthogy a vár a városi tanács tulajdonába került, a falakat itt-ott megbontották, az erőd számtalan köve közül egyet-kettőt kimozdítottak a helyéből. Gondolom, mindez egy kis ünnepség keretében történt. A millenniumtól amúgy is mámoros közvéleményt egy újabb diadalérzés-adaggal lepték meg. A Citadella azonban ismét megmaradt, s a képletes lerombolás foghíjait a Duna tölcső partjáról már senki sem láthatta szabad szemmel.

És ma? Ma tudvalevőleg vendéglő, söröző, borozó működik a Citadellában, és minden pesti ember tudja lexikon nélkül is, hogy a Szent István-napi tűzijáték petárdáit innen lövik fel az augusztusi égből örök csillagai felé. A fellegvár maradványa tehát ma egváltalan nem alkalmazás nélküli, haszontalan közhalmaz, lebontásáról, átalakításáról felesleges, és nem is lehet úgy beszélni, mint valamely sürgető feladatról.

Különbözik is csak egy álmom az egész, nem? Ugyan mi lenne itt, ha minden, a Lánchídon áthaladó fejben megszületett ötletet vagy vágyalmot megvalósítanánk, vagy csak beszélünk is róla?...

Éz a dolog azonban mégsem annyira egyszerű. Két ok-

ból sem az. Az egyik: Pestet, a fővárost mindig is „zavarta” a Citadella. Lelkileg. A másik: a Citadella nem illik oda, ahol van, és ronda. Esztétikailag. Nyomja, rontja, szinte szembe-köpi a városképet.

Na már most, én ez alá a két nyomós ok alá még egyszer felsorolom a részben már ismertett tényeket, azaz Haynaut, a tiltakozást, a képletes lerombolást, s végül a kézzel foghatót: a Citadella ma is ott pöfeszkedik a Gellérthegy tetején.

Megszoktuk. Én magam is. Amikor nehéz, szürke fellegek borítják az eget a város felett szinte észrevehetetlen a fellegvár. Pedig itt van, itt áll akkor is. A szürke, zsúfolt, gondald-bajjal megrakott pesti napokon is ott komorlik a város fölött, és rideg kőfalai között talán ilyenkor is vívja adáz csatáját a hóher Haynau szelme a Széchenyi építési, újat építeni vágyó szellemével.

Nemzeti Pantheont akart, álmot ott Széchenyi a Gellérthegyre.

A tények, nem is tagadom, hogy célzatos felsorolását ezzel be is fejezem. Remélem, mindenki előtt világos a gondolatmenetem. Nem azt óhajtom én elérni, hogy a Citadellát most már aztán bontsák le vagy építsék át, mert rontja a városképet, hanem azt szeretném, ha mindenki előtt világos lenne eme objektum máig való háborítatlan fennállásának a jelentése: a magyar mozdíthatatlanság.

Hogyan? Hát nem a Citadella a mozdíthatatlan? Állítom, hogy nem! Valamely igazán erős akarat már réges-régen elfújta volna ez alatt a százhuszonkét év alatt ennek a vértanú püspöknek a nevét viselő hegyről ezt a köröndf-

mányt, ezt a kőkihívást — ha lett volna egy ilyen igazán erős akarat. Mit nőtt, erősödött, teherbelyesedett és változott ez a város azóta, amióta ez a gusz-tustalan építmény a szemébe vigyorog? Hány vihart élt meg, hányszor támadt fel a porából? Micsoda arcátlanság már az is a sorsról, hogy a rettenetes pusztulások közepett ez az értéktelen erőd jóformán alig sérült meg.

Úgyhogy most már, ha né-tán egy újabb mozgolódás támadna, amelyik a Citadella le-bontását tűzné a zászlajára, én magam az ellentáborba állanék. Maradjon csak meg a Citadella ameddig magától össze nem dül, s figyelmeztessen néhány nem éppen dicseretes nemzeti tulajdonságra.

A fentebb említett mozdíthatatlanság csak mintegy a foglalatla, gyűjtőfogalma ezeknek. Egy nagy, mély, talán még a Citadellában lévőnél is nagyobb és mélyebb ciszterna ez, a fenekén sűrű fekete folyadékkal. A folyadék össze-tevői pedig közöny, megszo-kás, beletörődés, indítékhiány és még ki tudja mi minden ke-résőség.

Ne nyúljunk tehát a Citadellához egy ujjal se, csak a feladatát szabjuk meg egy új parancssal. Valamely fogyaté-kosságán, gyöngéjén ugyanis csak úgy teheti túl magát az ember, illetve csak úgy küszö-bölheti ki és küzdheti le, ha előzőleg belátta, felismerte és elismerte. Szolgálja tehát a Citadella minden otrombaságá-val ezeket a felismeréseket, figyelmeztessen évszázados gyengéinken.

Persze egy Magyar Pantheon azért mégiscsak szebb volna...

Nem, nem, ne kezdjük előlről...

Csurka István